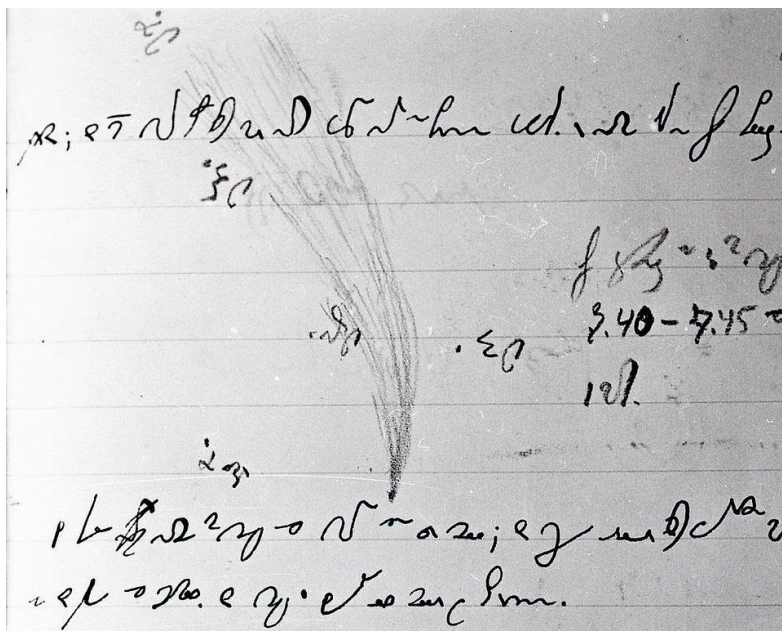

Aplūkojot komētu zem lupas, tā pārvērtās... par citu komētu

Ilgonis Vilks, LU Muzeja eksperts

Ievērojamā raķešu inženiera, rīdnieka Frīdriha Candra dzīves gājuma pētniekiem bija zināms, ka viņš pirms 110 gadiem – 1910. gadā novērojis Haleja komētu, jo Canders pats par to bija rakstījis Rīgas vācu avīzēs. Savā tā laika piezīmju burtnīcā viņš bija ievietojis divus komētas zīmējumus, tāpēc viņa biogrāfijas pētnieki uzskatīja, ka zīmējumos attēlota Haleja komēta.

Rūpīgāk aplūkojot zīmējumus, kas nesen LU Muzeja F. Candra un Latvijas astronomijas kolekcijā ieskenēti augstā izšķirtspējā, muzeja eksperts Ilgonis Vilks secināja, ka zīmējumos nav redzama Haleja komēta. Pirmkārt, nesakrita datums. Vienā zīmējumā norādīts 3. februāris, bet Canders novēroja Haleja komētu 25. maijā. Jāpiezīmē, ka teksts pie zīmējumiem pierakstīts F. Candra īpašajā stenogrāfijā, būtībā tas ir šifrēts. Šifrētais pieraksts būtiski apgrūtināja F. Candra mantojuma izpēti 20. gadsimta 60. gados, tomēr to izdevās izlasīt.

Otrkārt, nesakrita komētas attēlojums. Komēta bija uzzīmēta ar garu asti, bet par Haleja komētu F. Canders rakstīja, ka tās aste bijusi īsa. Par laimi, apkārt komētai bija uzzīmētas dažas zvaigznes. 1910. gadā, dažus mēnešus pirms Haleja komētas pie debesīm parādījās cita, Lielā janvāra komēta, kas kļuva par spožāko 20. gadsimta komētu un bija labi redzama ar neapbruņotu aci. Sākumā to novēroja dienvidu puslodē, bet no janvāra beigām tā kļuva redzama arī Eiropā. Aprēķinot komētas efemerīdu un salīdzinot tās stāvokli pie debesīm ar zīmējumu, Ilgonis Vilks konstatēja perfektu sakritību, Frīdrihs Canders bija novērojis Lielo janvāra komētu. Pēc komētas novietojuma zīmējumā izdevās noteikt, ka pirmais novērojums veikts 31. janvārī. Otrā novērojuma datums, 3. februāris, jau bija norādīts zīmējumā.

Šis ir kaut neliels, tomēr jauns atklājums, jo F. Candra biogrāfijās autors nav atradis norādes, ka nākamais raķešu zinātnieks būtu novērojis šo komētu. Komētas zīmējumi apskatāmi F. Candra un Latvijas astronomijas kolekcijā Rīgā, Raiņa bulvārī 19, iepriekš sazinoties pa e-pastu ar krājuma glabātāja palīgu gunta.vilka@lu.lv. Par komētu novērojumiem Latvijas teritorijā vairāk var lasīt Jāņa Klētnieka grāmatā „Nāk komēta”.

Latvijas Universitātes muzeja materiāli. Rubrika “Zem lupas”, 2020. gads.